

Педагогічні методи отримання ретроспективної інформації

Будь-яке педагогічне дослідження є внеском в обґрунтування практичної педагогічної діяльності. Педагогічний процес - дуже складне, багатофакторне явище. Для дослідження різних його сторін спеціально організовується експеримент, який носить комплексний характер, так як передбачає використання методів дослідження, які взаємодоповнюють один одного і призначених для об'єктивної і доказової перевірки достовірності педагогічних гіпотез.

Методи педагогічного дослідження – це способи отримання наукової інформації з метою встановлення закономірних зв'язків, відносин, залежностей і побудови наукових теорій.

Методи педагогічних досліджень можна класифікувати по меті дослідження і логіці його розвитку; способам визначення причинно-наслідкових залежностей, джерел використовуваної і накопичуваної інформації, обробки і аналізу даних дослідження і інших підстав.

За метою дослідження можна виділити методи теоретичного пошуку і методи виявлення шляхів вдосконалення практики. В цьому випадку умовно виділяють методи теоретичні і практичні. Але, як правило, ці методи застосовуються у взаємозв'язку при деякому превалюванні тих чи інших з них на відповідному етапі наукового пошуку.

За джерелами інформації методи дослідження можна розділити на методи вивчення теоретичних джерел і методи аналізу реального

педагогічного процесу. У свою чергу, методи аналізу реального процесу поділяються на методи його вивчення в природних умовах і методи вивчення в спеціально змінених умовах відповідно до цілей дослідження і його гіпотезою.

До методів вивчення процесу в природних умовах відносяться спостереження, бесіда, анкетування, інтерв'ювання, аналіз документів, продуктів навчальної та викладацької діяльності, досвіду роботи освітнього закладу та ін. До методів вивчення процесу в практико-змінених умовах можна віднести методи педагогічного експерименту і дослідної перевірки.

Розглянемо більш детально деякі з цих методів.

Метод спостереження визначається як безпосереднє сприйняття дослідником досліджуваних педагогічних явищ, процесів. Поряд з безпосереднім спостереженням за ходом педагогічного явища практикується і опосередковане, коли сам процес прихований, а його реальна картина може фіксуватися з яких-небудь показниками. Наприклад, ведуться спостереження за результатами експерименту щодо порушення пізнавальної активності учнів. У цьому випадку одним з показників зрушень служить успішність, зафіксована в формах оцінок, темпів засвоєння навчальної інформації, обсягів засвоєного матеріалу. Сама пізнавальна активність учнів піддається реєстрації опосередковано.

Розрізняють декілька видів спостережень. Поряд з безпосереднім і опосередкованим спостереженням виділяються суцільні і дискретні спостереження. Суцільними спостереженнями охоплюються процеси в цілісному вигляді від початку і до кінця. Дискретні спостереження є пунктирною, вибірковою фіксацією тих чи інших досліджуваних явищ, процесів. Спостереження може бути нейтральним, коли вчений веде його, чи не включаючись в реальну діяльність.

Спостереження з позиції керівника педагогічного процесу передбачає, що дослідник сам бере участь в процесі, поєднуючи практичні завдання з дослідними. І наостанок, включене спостереження передбачає включення

дослідника в структуру дії випробовуваних рядовим виконавцем всіх пізнавальних операцій разом з учнями для самоіспитання в ролі останніх.

До різновидів наукових спостережень в педагогіці відносять відкрите і конспіративне (приховане) спостереження. Перше означає, що випробуваним відомий факт їх підконтрольності, а діяльність дослідника сприймається візуально. Конспіративне спостереження передбачає приховане відстеження дій піддослідних. Різниця між ними полягає в зіставленні даних про хід педагогічних процесів і поведінці учасників педагогічної взаємодії в умовах свободи від очей спостерігача.

Крім того, існують такі види спостереження, як лонгитюдное (довгочасне) і ретроспективне (Звернення до минулого). При лонгитюдном спостереженні дослідник вивчає явисьє протягом тривалого часу (наприклад, вивчаються педагогічні умови навчання обдарованих дітей в ліцеї з 1-го по 11-й клас), а при ретроспективному - рух до отримання фактів йде в зворотному напрямку. Як і будь-який метод, спостереження має свої позитивні і негативні сторони.

Перевагою спостереження є можливість вивчення предмета в цілісності, природному функціонуванні, багатоаспектних зв'язках і проявах.

Опитувальні методи вивчення педагогічних проблем порівняно прості по організації і універсальні як засобу отримання даних широкого тематичного спектру. Ці методи застосовуються в соціології, політології, демографії та інших науках. У педагогіці використовуються три загальновідомі різновиди опитувальних методів: бесіда, анкетування, інтерв'ювання.

Бесіда як метод наукового дослідження дозволяє з'ясувати думку, ставлення вихователів і виховуваних до тих чи інших педагогічних фактів, явищ. Бесіда застосовується як самостійний або додатковий метод дослідження з метою отримання необхідної інформації або роз'яснення того, що не було виявлено при спостереженні. До загальних правил використання бесіди відносяться вибір компетентних респондентів, обґрунтування і

повідомлення мотивів дослідження, які відповідають інтересам випробовуваних, формулювання варіантів питань, включаючи питання «в лоб», питання з прихованим змістом, питання, що перевіряють щирість відповідей та ін. Бесіда проводиться за заздалегідь наміченим планом, у вільній формі, без запису відповідей співрозмовника.

До методу дослідницької бесіди близький метод інтерв'ю. Правила інтерв'ювання включають створення умов, які мають випробовуваних до щирості. Як бесіда, так і інтерв'ю більш продуктивні в обстановці неофіційних контактів, симпатій, що викликаються дослідником у випробовуваних.

Анкетування являє собою метод збору первинних даних. Основним інструментом цього методу є анкета, зміст якої планується і відповідає поставленим цілям. Існує кілька видів анкетування. Контактна анкетування здійснюється дослідником при безпосередньому спілкуванні його з випробовуваними. Заочне анкетування організовується за допомогою кореспондентських зв'язків. пресове анкетування реалізується за допомогою цієї анкети, розміщену в газеті.

Відомі три типи анкет: відкрита - містить питання без супроводжуючих готових відповідей на вибір випробовуваного; закритого типу - На кожне питання даються готові для вибору анкетованих відповіді; змішана - Містить елементи анкет першого і другого типу.

Організація анкетного опитування передбачає ретельну розробку структури анкети, її попереднє випробування шляхом «пілотажу», тобто пробного анкетування на кількох піддослідних. Спосіб побудови анкет може бути звичайним і градуїованим (шкальні). При відповіді випробовуваного за градуїованою анкетною необхідно вибрати одну з відповідей і відзначити його у відповідній графі.

Узагальнюючи вище наведено, можна констатувати наступне:

1. Метод інтерв'ю - спосіб отримання інформації в процесі усного опитування з використанням заздалегідь визначених питань, поданих у

певній послідовності. Розрізняють інтерв'ю: вільні (не регламентовані темою), стандартизовані (нагадують анкету із закритими запитаннями), напівстандартизовані (поєднують особливості двох попередніх), діагностичні (допомагають розкрити суть проблеми), клінічні (проводиться у вигляді терапевтичної бесіди з метою надання психолого-педагогічної допомоги), фокусовані (фокусує увагу на одиничній проблемі чи поступку), панельні (багаторазове опитування одних і тих самих питань через певні проміжки часу), групові (бесіда, під час якої дослідник викликає дискусію в групі з метою довідатися про думку кожного). Інтерв'ю ефективне тоді, коли дослідник упевнений в щирості відповідей респондентів

2. Метод вивчення шкільної документації передбачає вивчення особових справ учнів, медичних карт, класних журналів, учнівських щоденників, протоколів різноманітних зборів та засідань, загально шкільного плану роботи, протоколів засідань педагогічної ради, планів роботи класних керівників, предметних комісій тощо. Метод вивчення результатів діяльності учня. Його застосовують, вивчаючи письмові, графічні роботи учнів та їхні вироби. Ці роботи допомагають виявити індивідуальність кожного учня, дізнатися про його ставлення до навчання, оцінити рівень засвоєння вмінь і навичок у певному напрямку навчальної діяльності.

3. Метод вивчення документальних матеріалів (інформаційна мережа Інтернет, а саме, всесвітні сайти з видів спорту, друковані та електронні джерела Асоціації статистів з видів спорту, Європейських асоціацій з видів спорту, національних федерацій з видів спорту) дає змогу отримати інформацію щодо аналізу і узагальнення календарів, протоколів, рейтингів змагань національного та міжнародного рівнів та змагальної діяльності спортсменів. Вивчення і аналіз річних тренувальних планів, планів мезо-, мікроциклів, планів тренувального заняття, щоденників спортсменів, індивідуальних планів підготовки тощо дає можливість отримання інформації щодо кількісних показників загальних та парціальних обсягів і

спрямованості тренувальних навантажень та розподілу засобів підготовки у структурних компонентах макроциклів.

4. За способом фіксування інформації проаналізовані документи є друкованими та електронними, за типом авторства – суспільними, за статусом – офіційними, за способом отримання – природними, за ступенем близькості до емпіричного матеріалу – первинними, за часом дії – чинними.

5. Метод анкетування передбачає відповідь досліджуваних на складені за спеціальною програмою запитання. Ураховуючи характер інформації та спосіб її отримання, виділяють такі типи анкетування: усне та письмове, суцільне (охоплюються великі групи населення) та вибіркоче, індивідуальне та групове, очне та заочне. Розрізняють такі форми анкет: відкриті (спосіб відповіді не обмежується), закриті (мають варіанти відповідей, з яких потрібно вибрати один), напіввідкриті (допускають вибір декількох варіантів відповідей), полярні (передбачають оцінку ступеня виразності певної якості за 4-5-бальною шкалою). Метод рейтингу - це метод оцінки педагогічної діяльності або її аспектів компетентними експертами, для яких властиві такі риси: позитивне ставлення до експертизи, креативність, конструктивність мислення, наукова об'єктивність, самокритичність, відсутність схильності до конформізму. Рейтинг є основою для побудови різноманітних шкал оцінок. Метод соціометрії запозичений з однойменної галузі соціології, яка вивчає між особистісні взаємини в малих групах кількісними методами, її автор - американський соціальний психолог і педіатр Джакоб Морено - мав на меті не лише вивчення, а й розв'язання проблем у групі. Згідно з цим методом кожному учневі пропонують, наприклад, з ким би він хотів сидіти за однією партою. На кожне запитання він може дати лише обмежену кількість "виборів". За їхнім числом і визначається місце і статус кожного члена колективу, лідерство, наявність мікро угруповань, що в сумі дозволяє змодельовати внутрішньо колективні стосунки і визначити рівень згуртованості колективу. Однак цей метод допомагає відобразити лише найзагальнішу картину взаємин у колективі.

